

ΜΠΕΝΑΚΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Δρ Ξένη Αραπογιάννη

Αρχαιολόγος, Διευθύντρια της Ζ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων

Το Μπενάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο βρίσκεται στην καρδιά του ιστορικού κέντρου της Καλαμάτας. Πρόκειται για κατοικία ενετικού τύπου, που είχε κτιστεί επί Τουρκοκρατίας, το 1742, και είχε συνδεθεί με σημαντικά ιστορικά γεγονότα εκείνης της εποχής (εικ. 1).

Το μουσείο οφείλει το όνομά του στον Αντώνιο Μπενάκη, ιδρυτή του ομώνυμου αθηναϊκού μουσείου. Το 1962, ύστερα από δική του επιθυμία, οι κληρονόμοι του δώρισαν το κτίριο στην Αρχαιολογική Υπηρεσία και από το 1971, άρχισε να λειτουργεί ως μουσείο.

1. Πρόσψη του Μπενάκειου Αρχαιολογικού Μουσείου Καλαμάτας.

Στην παλιά έκθεση, που εκτεινόταν στο ισόγειο και στον δεύτερο όροφο του κτιρίου, παρουσιάζονταν ευρήματα προερχόμενα κυρίως από δύο σημαντικές ανασκαφές της Μάλθης και των Νιχωρίων, αλλά και από άλλες μικρότερες σωτικές ανασκαφές στη Μεσοθέρια, τις οποίες είχε κατά καιρούς διενεργήσει η οικεία Εφορεία Αρχαιοτήτων.

Σύμφωνα με τους όρους της δωρεάς, ο μεσαίος όροφος φιλοξενούσε βυζαντινές αρχαιότητες και ιστορικά κειμήλια της Καλαμάτας, όπως η περιφημη περικεφαλαία του Π. Μαυρομιχάλη.

Ο καταστροφικός σεισμός που έπληξε την Καλαμάτα το 1986 απέβη μοιραίος και για το μουσείο. Το κτίριο και τα περισσότερα εκθέματα του υπέστησαν σοβαρές ζημιές. Τα αρχαία συσκευάστηκαν και μεταφέρθηκαν για φύλαξη και συντήρηση στις αποθήκες του Μουσείου Ολυμπίας.

Η επίσκεψή και η αποκατάσταση του κτιρίου, που έγινε από το Υπουργείο Πολιτισμού, υπό την επίβλεψη των αρμόδιων Διευθύνσεων της Γενικής Δίσης Αναστήλωσης, διήρκεσε πέντε χρόνια (1988-1992). Αμέσως μετά ξεκίνησε η μελέτη επανέκθεσης των αρχαιολογικών θησαυρών του μουσείου. Το 1995 εγκαινιάστηκε η έκθεση των τεσσάρων αιθουσών του ισόγειου, ενώ τα εγκαίνια του ορόφου πραγματοποιήθηκαν τον Μάρτιο του 2000.

Οι βασικές αρχές στις οποίες βασίστηκε η οργάνωση της έκθεσης υπήρξαν δύο: α) ότι το μουσείο δεν απευθύνεται μόνο σε ειδικούς, αλλά σε ένα ευρύ κοινό και έχει ως στόχο να διεγείρει το ενδιαφέρον του, να το προσελκύσει και να το προκαλέσει να επανέλθει, και β) ότι πρέπει να έχει χαρακτηριστικά εκπαιδευτικό και διδακτικό ώστε να είναι προσίτο σε παιδιά και σε νέους.

Τα προβλήματα για την ανάπτυξη της έκθεσης προέρχονταν κυρίως από τη διαρύθμηση του κτιρίου, εφόσον επρό-

κειπο ουσιαστικά για μια κατοικία με μικρούς χώρους διαμονής και με πολλά ανοίγματα, πόρτες και παράθυρα, που διέκοπταν τη συνοχή των θεματικών ενότητων της έκθεσης.

Το σφράγισμα των ανοιγμάτων στις αίθουσες, έτσι ώστε να δημιουργούνται εσωτερικές κόγχες που φιλοξενούν εκθέματα, καθώς και ο έντονος χρωματισμός στις επιφάνειες των τοίχων τους, έδωσαν τις κατάλληλες λύσεις, ώστε να διασπαστεί η μονοτονία και να προβάλλονται με τρόπο μοναδικό τα ευρήματα.

Επίσης, η χρήση άφθονου εποπτικού και πληροφοριακού υλικού σε κάθε εκθεσιακή ενότητα, καθώς και προπλασμάτων, αντιγράφων και σχεδιαστικών αναπαραστάσεων συνέβαλαν αποφασιστικά στη ζωντάνια της έκθεσης και στη δυνατότητα της άμεσης προσέγγισης του επισκέπτη προς τα εκθέματα.

Ισόγειο

Στις τέσσερις αίθουσες του ισόγειου εκτίθενται γλυπτά, αρχιτεκτονικά μέλη και επιγραφές, που προέρχονται από διάφορες περιοχές της Μεσοθέριας. Ο μικρός προθάλαμος του μουσείου, που αποτελεί ταυτόχρονα χώρο υποδοχής με μικρό εκδοτήριο εισιτηρίων, δεν επιτρέπει την κυκλική πορεία των επισκεπτών, αφού χωρίζει στα δύο τους εκθεσιακούς χώρους. Επειδή τα εκθέματα δεν αποτελούν ανασκαφικά σύνολα, αλλά τα περισσότερα είναι τυχαία ευρήματα που περισυλλέχθηκαν κατά καιρούς και ανήκουν σε διαφορετικές χρονολογικές περιόδους, η έκθεση αναπτύχθηκε σε θεματικές ενότητες.

Η πρώτη αίθουσα αριστερά του προθάλαμου φιλοξενεί γλυπτά ρωμαϊκών χρόνων προερχόμενα κυρίως από το Πεταλίδι, τα οποία έχουν τοποθετηθεί σε κτιστά βάθρα και

2. Β' όροφος. Αίθουσα 1. Προθήκες στις κόγχες των παραθύρων, με ευρήματα από τον θολωτό μυκηναϊκό τάφο των Νιχωρίων.

στις εσωτερικές κόγχες των παραθύρων. Το βαθύ ερυθροκόκκινο χρώμα της αίθουσας συντελεί στην προβολή των αγαλμάτων από λευκό μάρμαρο. Η συνεχόμενη στο βάθος αίθουσα είναι αφιερωμένη στα ταφικά έθιμα της αρχαιότητας, όπου σε βαθμιδωτό βάθρο έχουν στηθεί διάφορες επιτύμβιες στήλες χωρίς παρατακτική διεύθεση, ώστε να αποκοτών διάσταση στο χώρο (εικ. 3).

Στην αίθουσα δεξιά του προθαλάμου εκτίθενται αρχιτεκτονικά μέλη και επιγραφές, ενώ στο δάπεδο της συνεχόμενης αίθουσας, πάνω σε ελαφρά κεκλιμένο επίπεδο, παρουσιάζεται ένα εξαιρετικής διατήρησης ψηφιδωτό ρωμαϊκών χρόνων από την Κορώνη.

3. Ισόγειο. Αίθουσα επιτύμβιων γλυπτών.

Β' όροφος

Μια στενή ξύλινη σκάλα οδηγεί τον επισκέπτη από τον προθάλαμο στον δεύτερο όροφο, όπου υπάρχει η έκθεση της κεραμικής και άλλων ευρημάτων από τη Μεσσηνία. Στον παρεμβλλόμενο πρώτο όροφο, έχει οργανωθεί μικρή αίθουσα εκδηλώσεων, ενώ εκεί βρίσκονται και τα γραφεία του επιστημονικού προσωπικού του μουσείου.

Η διατήρηση όλων των στοιχείων της παλιάς κατοικίας, όπως τα δρύινα πατώματα, οι περίτεχνες ξύλινες οροφές των δωματίων και τα ξύλινα περιβούρια, προσδίδουν στους εκθεσιακούς χώρους μια ιδιαίτερη ατμόσφαιρα και δημιουργούν στους επισκέπτες την αίσθηση της θαλπωρής ενός οικείου περιβάλλοντος, που επιτείνεται από τον απαλό γενικό φωτισμό των αιθουσών και από τα φραγμάτινα παραπετάσματα των παραθύρων.

Ο μεγάλος αριθμός των ποικίλων και ανομοιογενών εκθεμάτων διευθετήθηκε με τέτοιο τρόπο στις τέσσερις εκθεσιακές αίθουσες του ορόφου, ώστε να υπάρχει δυνατότητα άνετης κίνησης των επισκεπτών και κατανόησης του εκθεσιακού υλικού.

Για εξασφάλιση περισσότερο χώρου, οι προθήκες τοποθετήθηκαν διαγώνια στις αίθουσες και τα παράθυρα μετατράπηκαν εσωτερικά σε κόγχες, που φιλοξένησαν τα αρχαία με τρόπο ευρηματικό.

Κάθε αίθουσα περιλαμβάνει γενικά το σύνολο μιας ανασκαφής ή ανασκαφών που πραγματοποιήθηκαν στον ίδιο γεωγραφικό χώρο, με εξαίρεση την τελευταία αίθουσα όπου τα εκθέματα παρουσιάζουν θεματική, γεωγραφική και χρονολογική ποικιλία, εφόσον προέρχονται από πρόσφατες ανασκα-

φές της Εφορείας σε διάφορες περιοχές της Μεσσηνίας.

Στον ευκρινέστερο διαχωρισμό των ενστίτων συνέβαλε αποφασιστικά ο διαφορετικός χρωματισμός των προθηκών ανά αίθουσα, ώστε ταυτόχρονα να προβάλλεται και η διαφορετικότητα των εκθεμάτων.

Στον προθάλαμο του ορόφου δημιουργήθηκε μικρό καθιστικό, ενώ στους τοίχους αναρτήθηκαν χαρακτηριστικές ανασκαφικές φωτογραφίες γνωστών χώρων, μεγάλος χρονολογικός πίνακας καθώς και χάρτης με τις αρχαιολογικές θέσεις της Μεσσηνίας.

Η πρώτη αίθουσα, που είναι η κεντρική και αποτελεί τον μεγαλύτερο εκθεσιακό χώρο του ορόφου, είναι αφιερωμένη στον πλούσιο σε ευρήματα μυκηναϊκό θολωτό τάφο των Νιχωρίων, ο οποίος περιείχε κεραμική, χάλκινα αντικείμενα, σφραγίδες και κοσμήματα από χρυσό και ημιπο-

4. Β' όροφος. Αίθουσα 3. Επιτοία προθήκη με οστά αντικείμενα από τη Μάλθη.

λίτιμους λίθους, που εκτίθενται κατά ενότητες ανάλογα με την ύλη τους. Τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα της αίθουσας συμπληρώνει η μακέτα ενός τυπικού θολωτού μυκηναϊκού τάφου καθώς και το επιτοίχιο πληροφοριακό υλικό που αναφέρεται στα μυκηναϊκά ταφικά έθιμα, στη σφραγιδογλυφία και τη χρυσοχομία των Μυκηναίων (εικ. 2).

Στη δεύτερη αίθουσα φιλοξενοούνται σε μια μεγάλη προθήκη αντιπροσωπευτικά ευρήματα από την ανασκαφή του οικισμού της Καρποφόρας, που κατοικήθηκε από τη Μεσοελλαδική εποχή έως τους βυζαντινούς χρόνους. Η προθήκη περιλαμβάνει έξι ενότητες, που απηχούν τις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής των κατοίκων του οικισμού: κεραμική, χάλκοτεχνία, οστέινα αντικείμενα, λίθινα εργαλεία, αγνύθες-σφονδύλια και πήλινα ειδώλια.

Στις δύο διαγωνίες προθήκης της ίδιας αίθουσας παρουσιάζονται τα αξιολογότερα κτερίσματα που βρέθηκαν στα νεκροταφεία των Νιχωρίων-Καρποφόρας και χρονολογούνται από τους πρώτους Μυκηναϊκούς έως τους Πρωτογεωμετρικούς και Κλασικούς χρόνους.

Η τρίτη αίθουσα, που βρίσκεται στην άλλη πλευρά της κεντρικής αίθουσας, φιλοξενεί το μεγαλύτερο μέρος της συλλογής που εκτίθεται στη μία από τις δύο διαγωνίες προθήκης, στη δεύτερη προθήκη παρουσιάζεται μια αντιπροσωπευτική τυπολογία προϊστορικών λίθινων εργαλείων, τα οποία προέρχονται από τον οικισμό της Μάλθης. Η έκθεσή τους συμπληρώνεται από σχέδια και αναπαραστάσεις, ενώ τα πιστά αντίγραφα των προϊστορικών εργαλείων που έχουν εκτεθεί στην ίδια προθήκη, βοηθούν τον επισκέπτη να κατανοήσει πλήρως τη χρήση τους στην αρχαιότητα και να τα συγκρίνει με τα σύγχρονα. Η ενότητα της Μάλθης συμπληρώνεται με

μια επιτοίχια προθήκη όπου εκτίθενται οστέινα αντικείμενα, εργαλεία, διακοσμητικά εξαρτήματα και σκεύη, συνοδευμένα με πληροφορίες και σχεδιαστικές αναπαραστάσεις σχετικές με την κατασκευή και τη χρήση των αντικειμένων αυτών στην προϊστορική εποχή (εικ. 4). Στο κέντρο της αίθουσας, σε περίοπτη προθήκη, δεσπόζει το μοναδικό λίθινο γυναικείο ειδώλιο νεολιθικού τύπου από τη Μάλθη.

Μία ακόμη επιτοίχια προθήκη στην ίδια αίθουσα είναι αφιερωμένη στα ευρήματα του Πρωτοελλαδικού Μεγάρου των Ακοβίτικων με πολλές πληροφορίες για την αρχιτεκτονική και τη μεγάλη σημασία του κτιρίου αυτού στον τομέα της Προϊστορικής Αρχαιολογίας.

Στις προθήκες της τελευταίας αίθουσας τα εκθέματα, που προέρχονται από πρόσφατες ανασκαφές της Εφορείας, καλύπτουν μια μεγάλη χρονική περίοδο από τους Μυκηναϊκούς χρόνους (θολωτοί τάφοι Ψαρίου, Χαλκιά, Διοδίων και θαλαμωτοί τάφοι από τη νεκρόπολη των Ελληνικών Ανθείας) (εικ. 5) έως την αρχαϊκή εποχή (οικία στο Κοπανάνι) και τους Κλασικούς χρόνους (ιερό του Παμίσσου). Μια προθήκη είναι αφιερωμένη στις αρχαιότητες που βρέθηκαν τυχαία από ιδιώτες και παραδόθηκαν κατά καιρούς στο μουσείο. Στην ίδια προθήκη σημαντική θέση ως προς το πλήθος και την ποιότητά τους καταλαμβάνουν τα χάλκινα μικροεπιτήματα και ειδώλια, που υπήρξαν ανθημάτων στο Ιερό της Αρτέμιδος στο Βόλμινο.

Η οκταγωνική προθήκη στο κέντρο της ίδιας αίθουσας φιλοξενεί πολύτιμα χρυσά μυκηναϊκά κοσμήματα και σφραγιδοκατάλυτους από τη νεκρόπολη των Ελληνικών και από τον ηγεμονικό θολωτό τάφο της Ανθείας.

Μετά την περιήγηση στους χώρους του μουσείου, ο κατάφυτος σκιερός κήπος, που κοσμείται με λίθινα αρχιτεκτονικά μέλη από διάφορες περιοχές της μεσσηνιακής γης, προσφέρει την ποθητή ανάπαυση στον επισκέπτη.

5. Β' όροφος, Αίθουσα 4. Προθήκη με ευρήματα από τους θαλαμωτούς τάφους της μυκηναϊκής νεκρόπολης των Ελληνικών Ανθείας.